

УДК 27-4:321.01:172

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.58.8>

ВЗАЄМНІ ОБОВ'ЯЗКИ ДЕРЖАВИ, ПРАВИТЕЛІВ І ГРОМАДЯН У ХРИСТІАНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Володимир Зуйков

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики,
кафедра богослов'я та релігієзнавства
вул. Пирогова, 9б, 01601, м. Київ, Україна*

Василь Поворознюк

*Таврійський християнський інститут,
вул. Дніпровська, 74, 73485, смт. Антонівка, Херсонська область, Україна*

Валентин Кореневич

*Таврійський християнський інститут,
вул. Дніпровська, 74, 73485, смт. Антонівка, Херсонська область, Україна*

У роботі розглядаються взаємні обов'язки між державою, її правителями та громадянами в контексті християнського вчення. Основну увагу приділено аналізу біблійних принципів, що визначають роль державної влади, а також обов'язки громадян перед нею. Водночас, автори досліджують, як християнське розуміння служіння Богові і виконання моральних заповідей корелюється з громадянськими обов'язками, такими як сплата податків, дотримання законів і підтримка правопорядку. У роботі висвітлено важливість принципу підкорення державі, який ґрунтується на біблійних текстах, таких як слова Ісуса Христа: «віддавайте кесарево кесареві, а Боже Богу», а також на повчаннях апостолів, зокрема Апостола Павла, який вказував на важливість підкорятися владі як вищій силі, встановленій Богом. Зіставляються принципи державної влади і Божого правління, що створюють основу для побудови здорового та справедливого суспільства, заснованого на моральних та етичних засадах християнства. Це є взаємопов'язаними елементами, які допомагають забезпечити гармонію і справедливість у суспільстві, а також духовне зростання кожної людини. Особлива увага приділяється питанням громадянської відповідальності, що передбачає не лише зовнішню законослухняність, але й внутрішнє моральне зростання, де роль Святого Духа в християнському житті виступає як джерело сили для виконання Божих заповідей і законів держави. Ці положення розглядаються в контексті сучасних суспільних реалій, де християнське розуміння взаємних обов'язків може служити важливим етичним орієнтиром для громадян, а також для державних діячів. Робота підкреслює, що християнське вчення про взаємні обов'язки між державою і громадянами не є тільки теоретичним, а має практичне застосування в реальному житті. Дотримання законів держави та Божих заповідей створює основу для справедливого суспільства, де кожен громадянин, зокрема християнин, є відповідальним як перед Богом, так і перед державою.

Ключові слова: взаємні обов'язки, держава, правителі, громадяни, християнський контекст.

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі, коли питання взаємодії між державою та її громадянами стає все більш складним і багатоаспектним, вивчення обов'язків держави, правителів і громадян у християнському контексті набуває особливої актуальності. Біблійне розуміння цих взаємних обов'язків може стати важливим етичним орієнтиром для формування державної політики, управління та громадянської відповідальності

в умовах глобалізації та моральної невизначеності. Держава, як інститут, на основі християнських принципів, повинна виконувати роль гаранта справедливості, захисника слабших і контролера морального порядку. Одночасно, громадяни мають свої обов'язки перед державою та перед Богом, що включає не тільки виконання законів, а й активну участь у моральному та духовному розвитку суспільства.

У світі, де держави стикаються з численними викликами щодо етики владарювання, християнські принципи можуть стати ключовими для формування політичних рішень, спрямованих на забезпечення добробуту всіх громадян. Конфлікт між світськими та релігійними підходами. В умовах, коли наука, політика та релігія часто є взаємно конфліктуючими сферами, важливо розглядати взаємодію між ними та шукати шляхи інтеграції релігійних цінностей у правову та соціальну систему. Роль християнських цінностей у формуванні громадянської свідомості. Оскільки християнські норми впливають на моральні орієнтири великої частини світової спільноти, дослідження взаємних обов'язків між державою, правителями та громадянами допомагає зберегти стабільність у суспільстві, яке часто шукає відповіді на питання про сенс влади та її моральну відповідальність.

Важливість духовного аспекту в політичному управлінні. Визначення місця християнських цінностей у політичних процесах дозволяє державним органам і громадянам будувати взаємодію на основі любові до ближнього, справедливості та милосердя. Таким чином, дослідження взаємних обов'язків держави, правителів і громадян у християнському контексті є не тільки актуальним, але й важливим для розуміння етичних підстав сучасної державності та громадянської відповідальності в умовах глобалізованого світу.

Основні результати дослідження. Обов'язки держави та її правителів перед Богом у християнському контексті мають глибокий духовний і моральний вимір. Вони не обмежуються лише забезпеченням зовнішнього порядку і безпеки, але також охоплюють етичні, моральні та релігійні аспекти управління. У Старому Завіті зазначено, що правитель, поставлений на чолі держави, повинен був не лише читати священні Писання, але й переписувати їх, щоб усвідомити і глибше зрозуміти Божі заповіді. Важливо зазначити, що йшлося не про просто звичайне читання, а про переписування Божих слів, створення власного списку священних книг та законів. Це був необхідний акт для того, щоб правитель зміг навчитися боятися Господа і правильно виконувати Божі вказівки. Така практика мала значення не лише для духовного життя самого правителя, але й для забезпечення справедливого управління державою.

У книзі Повторення Закону (Вт. 17:14-20) йдеться про те, як народ Ізраїлю, коли оселиться в обіцяній землі, повинен обирати свого царя з-поміж своїх братів. Цей цар не може бути чужинцем, адже головним критерієм є близькість до народу. Цар повинен був утримуватися від численних розкошів, таких як надмірне накопичення коней, вертання народу до Єгипту для наросування військової сили, а також від надмірного багатства та кількості жінок. Важливим було й те, що цар мав особисто переписати собі книгу закону, вивчати її і слідувати її настановам протягом усього свого життя. Це було необхідно для того, щоб він не згорджувався своїм становищем, не відхилявся від Божих заповідей і завжди мав на меті служити народові, а не своїм особистим інтересам [1].

Ці вказівки мають глибокий зміст, і важливо зазначити, що не лише правитель, але й весь народ був зобов'язаний до виконання Божих законів. Цар у Старому Завіті не був абсолютним монархом. Він не мав права діяти без обмежень, його влада була підпорядкована Богу, і саме це визначало його відповідальність перед народом і перед Господом.

Відомий приклад царя Давида, який у своїх псалмах віддавав славу Богу, показує нам, як важливо для правителя визнати свою залежність від Божої сили та мудрості.

У Псалмі 143:1-2 Давид молиться, визнаючи Бога як свою твердиню, захист і настановника у всіх справах, включаючи військові й політичні. Така позиція правителя має велике значення для народу, оскільки він є прикладом для всіх своїх підданих, як служити Богу і жити в мирі та злагоді. Цар Соломон, син Давида, також є прикладом мудрості і смирення перед Богом. Його правління відзначалося не лише великою матеріальною та політичною могутністю, а й глибоким духовним розумінням. Він просив у Бога не стільки багатства, скільки мудрості для управління народом. Це стало основою його процвітання [2].

Один із важливих уроків з Біблії – це розуміння того, що правителі, навіть якщо вони мають величезну владу, не повинні забувати про свою відповідальність перед Богом. Влада не є самоціллю і не може бути абсолютною, оскільки вона є лише довіреною благодаттю. Як зазначено в Псалмі 81:1-4, правителі повинні справедливо судити і діяти відповідно до волі Бога, не забуваючи про нужденних і бідних, виконуючи свої обов'язки з праведністю і милосердям.

Невиконання Божих заповідей має серйозні наслідки. В одному з таких випадків, коли юдейський цар Озия знехтував своєю роллю і піднявся на згубу, прагнучи виконати обов'язки, що не належали йому, він був покараний проказою. І цей випадок є наочним прикладом того, як важливо для правителя залишатися в межах визначених для нього обов'язків і не перевищувати своїх повноважень.

У Новому Завіті Ісус також наголошує на тому, що влада над Ним була надана Понтієм Пілатом Богом, і тільки Бог є справжнім власником усієї влади на землі. І це важливий урок для кожного правителя: хоч би яку владу вони мали, вони повинні усвідомлювати, що вона є даром від Бога і що вони повинні підкорятися Його волі [3].

Загалом, правителі повинні бути прикладом для своїх народів, у тому числі в духовному плані. Вони не повинні забувати про свою залежність від Бога, повинні вивчати Його слова і намагатися втілювати їх у своїй політиці. Як тільки правителі розуміють це, вони можуть отримати Божі благословення для своєї країни, а також забезпечити мир і справедливість серед свого народу.

Таким чином, відповідальність перед Богом є не лише релігійною, але й політичною. Правителі повинні ставити Бога на перше місце, слідувати Його настановам і не забувати, що їхня влада не є самостійною, але є даром Божим, наданим для служіння народу в ім'я справедливості та миру.

Обов'язки держави перед людиною є ключовими для створення справедливого, безпечного та процвітаючого суспільства. Вони базуються на принципах прав людини, справедливості та забезпечення основних потреб громадян. У християнському контексті ці обов'язки також розглядаються через призму Божих заповідей та моральних вимог. Одним із основних обов'язків держави є забезпечення прав і свобод громадян, незалежно від їхніх переконань, віри чи світогляду. Коли держава не дотримується принципу рівності в захисті прав усіх громадян, вона може стати диктаторським режимом, чи то релігійним, чи атеїстичним.

Завдання державної влади не включає насильницьке нав'язування віри чи відмови від неї. Держава повинна гарантувати право кожного громадянина на свободу віросповідання та особисту віру в Бога. Водночас важливо розуміти, що права людини, охоронювані державою, мають божественне коріння. Вони містять основні свободи, зокрема свободу слова, свободу вираження думок, право на приватність, підприємницьку діяльність, право власності, а також права на сімейні стосунки і взаємоповагу, що є фундаментальними для будь-якого суспільства.

Ці права не є лише результатом людських угод чи бажань, а являються Божими даром, закріпленими в десяти заповідях. У Посланні до Римлян (13:8-10) апостол Павло

викладає їх суть, стверджуючи, що любов до ближнього є основою виконання Божого Закону. Це вказує на важливість моральних принципів у державному управлінні, де законодавство має відповідати божественним заповідям [4].

Отже, влада має виконувати роль контролера за дотриманням цих принципів, і будь-яке відхилення від них, незалежно від типу політичної системи, є перевищенням повноважень, наданих Богом, і веде до руйнування суспільства. Як зазначено в Рим. 13:1-7, всі форми влади є від Бога і служать для підтримки порядку та справедливості, караючи злочинців і захищаючи громадян від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Якщо правителі виконують свої функції відповідно до Божих настанов, вони мають право використовувати владу для підтримки порядку, боротьби з корупцією та злочинністю, оскільки Бог надає їм таку легітимність. Влада має засоби для захисту громадян, забезпечення законності та охорони безпеки. Однак, якщо влада не спирається на моральні принципи або не виконує своїх функцій, це призводить до деморалізації інституту влади та може сприяти створенню антихристиянської системи. Таке може відбутися як за тоталітаризму, так і за демократії [5].

Відповідно до принципів, викладених у Рим. 13, можна визначити ключові обов'язки держави:

1. Здійснення правосуддя.
2. Підтримка громадян, що дотримуються закону.
3. Покарання злочинців.
4. Захист від внутрішніх і зовнішніх ворогів (за допомогою «меча» – символу безпеки).
5. Стягнення податків, що є необхідною умовою для розвитку країни.
6. Розподіл податків через державний бюджет.

Біблійний погляд на людину як на грішника, який через гріхопадіння йде на смерть, підкреслює необхідність існування законів і державних інститутів. Закони потрібні для підтримки порядку, оскільки, поки є порушники, не можна відмовлятися від їхнього дотримання. Таким чином, держава повинна забезпечувати не лише порядок на місцевому рівні, але й захист громадян від злочинності, створюючи середовище, в якому кожен може почуватися в безпеці і спокої. Відповідно до цього, державні інститути, зокрема правоохоронні органи, повинні мати достатні ресурси для виконання своїх функцій.

Обов'язки людини перед Богом і державою є важливими аспектами етичної та соціальної відповідальності, які взаємопов'язані і сприяють гармонії в суспільстві. Ці обов'язки визначають, як індивід має взаємодіяти з вищими моральними принципами та із суспільними інститутами. В християнському контексті, обов'язки перед Богом і державою можна поділити на декілька основних категорій [6].

Людина повинна слухатися Бога, любити Його понад усе, а також ставитися до ближнього з любов'ю та повагою. Якщо державна влада діє відповідно до Божих установлень, то немає конфлікту між обов'язками перед Богом і державою. Однак, якщо влада вимагає підпорядкування в питаннях, що виходять за межі її компетенції, виникає конфлікт, і віруючі змушені ставати порушниками законів влади, щоб залишитися вірними вищим законам Бога.

Біблія наводить приклади, коли люди, поставлені перед подібним вибором, обирали вірність Богові. Один із таких випадків описаний у книзі пророка Даниїла (3:17-18), де три єврейські юнаки – Седрах, Місах і Авденаго – відмовились поклонятися золотій статуетці царя Навуходоносора, навіть під загрозою смертної кари. Бог зберіг їх, оскільки вони залишилися вірними Йому. Також, коли цар Дарій наказав поклонятися собі, пророк Данило відмовився, продовжуючи молитися Богу, за що був покараний, але Бог врятував його [6].

Ці випадки демонструють два основні принципи: по-перше, правителі схильні до самозвеличення і вимагають поклоніння собі, а по-друге, вони часто уявляють себе богами, хоча ними не є. Навуходоносор, через своє самозвеличення, втратив владу, що є уроком для всіх правителів. Ісус Христос нагадав Пилату, що його влада дана йому згори, і за її зловживання він нестиме більший гріх (Іван. 19:11).

У Діяннях Апостолів (12:21-23) описано, як цар Ірод прийняв поклоніння від народу, що стало причиною його падіння. Тиранія, що позбавляє людей свободи, завжди призводить до занепаду влади. Навіть у демократичному суспільстві може виникнути подібна небезпека, якщо держава виходить за межі своїх обов'язків, намагаючись узурпувати роль Бога. У таких випадках моральний обов'язок людини – ставити Божі закони вище за людські. Мартін Лютер визначав Бога як того, від Кого людина має право очікувати тільки доброго і кому має довіряти. Держава, як батько або старший брат, повинна виконувати свої обов'язки, організовуючи суспільство на засадах свободи і справедливості [7].

У Новому Завіті ми зустрічаємо випадки, коли учні Ісуса відмовлялися виконувати накази влади, якщо ці накази суперечили Божим законам (Дії 4:18-20). Важливо розуміти, що підпорядкування владі закінчується там, де вона перешкоджає слідуванню за Господом. Порушення законів може бути оправдане тільки в тих випадках, коли віруючий змушений чинити так через свою вірність Богу.

Свобода можливе лише завдяки Божому закону, який є вищим за всі людські закони. Існує небезпека, що без звернення до Бога через Євангеліє, суспільство буде перебувати в стані хаосу, а влада знову стане тиранією. Проте в майбутньому настане час, коли війна і насилля більше не будуть необхідні, і людство буде жити за принципами Божого правосуддя (Іс. 2:4). До того часу, обов'язок людини – підкорятися законним вимогам держави, за винятком випадків, коли ці вимоги суперечать Божому закону, оскільки державна влада повинна організовувати суспільство на засадах свободи і справедливості.

Господь Ісус Христос у своїй проповіді, говорячи «віддавайте кесареви кесареві, а Боже Богу» (Мар.12:17), навів приклад необхідності підпорядкування громадян фіскальній системі своєї держави. Ці слова можна розуміти як заклик до підпорядкування владі загалом, оскільки фіскальний орган є частиною державної структури. Це також стосується виконання законів держави, зокрема, законів, які визначають права й обов'язки громадян.

У Посланні до 1 Петра 2:11-14 зазначено: «Коріться кожному людському творінню ради Господа, чи то цареві, як найвищому, чи то володарям, як від нього посланим для карання злочинців і для похвали добродійців». Апостол Павло у посланні до 1 Тим. 2:1-3 додає: «Прошу творити молитви за всіх, за царів і за всіх, що є при владі, щоб нам жити тихим і мирним життям у побожності й чистоті». Ці заклики підтверджують необхідність підкорятися владі, яку встановлено для забезпечення порядку і справедливості [8].

У Рим. 13:1 Павло зазначає: «Нехай кожна людина кориться вищій владі, бо немає влади, як не від Бога, і влади існуючі встановлені від Бога». Це вказує на те, що всі існуючі влади є божественною інституцією, яка діє для загального блага. Закони, як зазначено в 1 Тим. 1:8-10, не є наданими для праведників, але для тих, хто чинить беззаконня. Віруючі люди не є вільними від законів, але завдяки Святому Духу можуть виконувати їх без внутрішнього конфлікту, оскільки ці закони є відображенням Божої волі [9].

Важливо розуміти, що віруючі повинні коритися законодавству, виконуючи його не через страх перед покаранням, а завдяки зміні серця, яку здійснює Дух Святий. Як сказано в 1 Пет. 2:11-18, коріться всім владарям, бо це Божа воля: «Шануйте всіх, братство любіть, Бога бійтеся, царя поважайте». Таким чином, начальство і влада існують для того, щоб громадяни підкорялися їхнім наказам, сприяючи підтримці порядку та справедливості.

Християнське ставлення до державних законів має бути засноване на вірі, що вони є частиною Божої волі для суспільства. «Тож віддайте належне усім: кому податок податок, кому мито мито, кому страх страх, кому честь честь» (Рим.13:7).

Висновки. Зазначене вище підтверджує, що вимоги держави до її громадян є правом володарів, і ми маємо моральне та юридичне зобов'язання виконувати їх. Це означає, що ми повинні підкорятися встановленим законам і вимогам, що забезпечують порядок та стабільність у суспільстві. Таким чином, перед державою наші зобов'язання включають кілька ключових аспектів. Один із основних обов'язків громадян, оскільки податки є основним джерелом фінансування державних інституцій та послуг. Це не лише юридичний, а й моральний обов'язок кожного члена суспільства, оскільки належне фінансування дозволяє державі виконувати свої функції з охорони порядку, забезпечення соціальних благ і розвитку інфраструктури. Громадяни повинні вести життя, засноване на чесності та моральних принципах. Це стосується не тільки виконання законів, а й нашої поведінки в повсякденному житті – уникання шахрайства, корупції, нечесних угод і всіх інших форм морального розкладу. Кожен громадянин поважає закони і норми, встановлені в державі, що забезпечує функціонування суспільства в умовах правопорядку. Законослухняність передбачає не лише виконання норм, але й активну підтримку законних ініціатив і участь у демократичних процесах.

З іншого боку, наше зобов'язання перед Богом є фундаментальним для нашого духовного життя та взаємин з Ним. Відповідальність перед Богом включає в себе любити Бога всім своїм серцем, душею і розумом, як зазначено в Біблії. Це означає не тільки поклоніння і виконання релігійних обрядів, але й готовність віддати себе на служіння Богу у всіх аспектах життя. Самовіддача передбачає, що всі наші вчинки, думки і бажання мають бути спрямовані на служіння Богу і виконання Його волі. Вірність Богові означає довіряти Йому у всіх ситуаціях, навіть у найважчі моменти життя, коли ми стикаємось із труднощами чи випробуваннями. Слухняність означає дотримання Божих заповідей, жити за принципами, які Він встановив, і виконувати Його волю у своєму житті.

Отже, перед державою ми зобов'язані виконувати законодавчі вимоги, а перед Богом – жити у відповідності до Його заповідей, віддаючи Йому нашу любов, вірність і слухняність. Це є взаємопов'язаними елементами, які допомагають забезпечити гармонію і справедливість у суспільстві, а також духовне зростання кожної людини.

Список використаної літератури

1. Чаленко П. Проблеми забезпечення конституційного права на свободу совісті та віросповідання в Україні в сучасних умовах: суспільно-історичний контекст. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 49–52. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/9>.
2. Зінкевич Т. Християнська релігія і церква як чинник державотворення в Київській Русі : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Луцьк, 2019. 200 с.
3. Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (12 груд. 2012 р., м. Київ) / упоряд.: В. М. Яблонський, О. А. Корнієвський, П. Ф. Вознюк. Київ: НІСД, 2013. 504 с.
4. Палінчак М., Галда П., Лешанич М. Релігійний фактор у міжнародних відносинах: Навч. посіб. для студентів УжНУ. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2015. 296 с.
5. Права людини в національному та європейському контекстах / ред.: Н. Петрецька, Ю. Бисага. Ужгород : Вид. дім «Гельветика», 2018. 482 с.

6. Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів : матеріали XIV Міжнар. науковопракт. конф. (19–20 трав. 2023 р., м. Суми) / ред.: С. С. Лукаш, В. А. Василенко. Суми: СФ ХНУВС, 2023. 373 с.
7. Бліхар В. С. Християнські засади державотворчих і правотворчих процесів в Україні : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 160 с.
8. Ярошенко А., Семигіна Т., Сушицька Н. Історія та теорія соціальної політики України : навч. посіб. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоман., 2018. 289 с.
9. Калуга В. Патріотизм у системі сучасних суспільних цінностей : матеріали XV науково-практ. конф. Київ : ВНЗ «Нац. акад. упр.», 2016. 188 с.

MUTUAL OBLIGATIONS OF THE STATE, RULERS, AND CITIZENS IN THE CHRISTIAN CONTEXT

Volodymyr Zuikov

*Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University,
Teaching and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy,
Department of Theology and Religious Studies
Pyrohova St., 9b, 01601, Kyiv, Ukraine*

Vasyl Povoroznyuk

*Tavriski Christian Institute
Dniprovska St., 74, 73485, Antonivka, Kherson region, Ukraine*

Valentyn Korenevych

*Tavriski Christian Institute
Dniprovska St., 74, 73485, Antonivka, Kherson region, Ukraine*

This paper examines the mutual obligations between the state, its rulers, and citizens within the framework of Christian teaching. Particular attention is given to the analysis of biblical principles that define the role of state authority and the responsibilities of citizens toward it. At the same time, the authors explore how the Christian understanding of serving God and adhering to moral commandments aligns with civic duties such as paying taxes, obeying laws, and maintaining public order. The work highlights the importance of the principle of submission to the state, grounded in biblical texts such as Jesus Christ's words: «Render to Caesar the things that are Caesar's, and to God the things that are God's», as well as the teachings of the apostles, particularly the Apostle Paul, who emphasized the need to submit to authority as a higher power established by God. The principles of state governance are compared with God's divine rule, forming a foundation for building a healthy and just society based on Christian moral and ethical values. These interconnected elements help ensure harmony and justice in society while fostering the spiritual growth of individuals. Special attention is given to the issues of civic responsibility, which includes not only external lawfulness but also internal moral development, where the role of the Holy Spirit in Christian life serves as a source of strength for fulfilling both God's commandments and state laws. These principles are considered in the context of contemporary societal realities, where the Christian understanding of mutual obligations can serve as a crucial ethical guide for both citizens and state leaders. The paper emphasizes that Christian teaching on the mutual obligations between the state and citizens is not merely theoretical but has practical application in real life. Adherence to the laws of the state and the commandments of God lays the foundation for a just society, where every citizen, particularly a Christian, is accountable both to God and to the state.

Key words: mutual obligations, state, rulers, citizens, Christian context.